

KERESZTÉNY MAGVETŐ

LXXI. ÉVF. 1939.

MÁRCIUS—ÁPRILIS

2. FÜZET.

A kereszténység jövője.

Újabb időben több oldalról emelkednek hangok a kereszténység ellen. Különösen a világháború, mely a keresztény államok jó részét sodorta magával, szolgált alkalmul az ázsiai vallások egyes képviselőinek, hogy a kereszténység erejét és befolyását lekicsinyeljék, mint amely nem tudott ellenállani annak a pusztító zivatarnak, amely végigsepert Európán, sőt átsapott Amerikába is. Ugy gondolkoztak, hogyha a kereszténység, amely magát a szeretet vallásának tartja, nem tudta lecsendesíteni a keresztény népekben a bosszu és gyűlölet lángját: akkor elveszítette befolyását s nem méltó arra, hogy a világvallások között helyet foglaljon.

De nemcsak az ázsiai vallások képviselői tesznek kifogást a kereszténység ellen, hanem az európai keresztények között is mind nagyobb tért hódít ez az áramlat. A tulságosan előtérbe nyomult nemzeti önérzet és faji öntudat a maga türelmetlenségében szintén a kereszténység ellen fordult. Kifogásolja annak nemzetközi jellegét és egyetemességét. Az emberiség közös Atyja helyébe visszakívánja a nemzeti isteneket. Az egyetemes emberszeretet és testvériség fogalmát a fajra akarja korlátozni. A kereszténység lelki kapcsolatait nem ismeri el. E helyett a vér és más materiális kapcsolatokra helyezi a fősúlyt, s egyetemes vallás helyett nemzeti vallás után áhitozik.

Van még a kifogásoknak egy harmadik csoportja is, amely azokból telik ki, akik keresztényeknek tartják magukat, de keveslik a kereszténység által elért eredményeket. Azt mondják, hogy ez a vallás már csaknem kétezer éves. A maga céljai szolgálatába állította a tudományt, a művészeteket. Az emberiség legjobbjai dolgoztak, küzdöttek, súlyos áldozatokat hoztak érdekében, testi és szellemi fegyverekkel magvetők ezrei két kézzel szórják magvait. Hősök és mártírok kiömlő vére pecsételte meg igazságait. Az egymás nyomában következő századok hordották legértékesebb

javaikat a közös oltárra. Mégis hol van az eredmény? Fennhangon hirdetjük keresztény voltunkat, de lelkünkben pogány indulatok lakoznak. A keresztényi szeretet inkább jelszóként hangzik az ajkunkon, minthogy valóságban élne a szivekben. Keresztény kultúránk inkább csak külső máz, mint értéket jelentő valóság. Éppen azért abból a nagy szellemi forrongás és átalakulásból, amely a jelen korban nyugtalanítja az emberiség lelkét, a kereszténység csak vesztes félképpen kerülhet ki.

Sőt vannak, akik a szóbeli kifogásokon túl mennek s egyenesen vallás- és istenellenes tanokat hirdetnek.

Ha a jövődölésekkel nem is értünk egyet, de azért ezeket a bírálati megjegyzéseket nem kicsinyeljük le. Azonban keressük a forrásokat, amelyekből erednek és az okokat, amelyek előidézik. Kutatjuk azt, hogy vajjon a kereszténységben vagy bennünk van-e a baj forrása? Van-e a'apja a kifogásoknak vagy azok csak a belátás hiányának s az emberi szüklátókörűségnek az eredményei? Ez a nagy horderejű kérdés megérdemli, hogy vele kissé behatóbban foglalkozunk.

A kereszténység elleni kifogások egyik része abból táplálkozik, hogy *igen sokat* vár tőle a világ, s mivel nem kapja meg mindazt, amit remél, kész az elégedetlenség. Szinte tragikum a vallásnak az, hogy minden baj gyógyszerét keressük benne. Már alapítójával, Jézussal szemben olyan igényeket tápláltak, amelyeket megvalósítani nem tudott, mert nem is akart. Nemcsak azt várták, hogy ledöntse a pogány istenek bálványait s életre keltse a Jáhvé igaz imádását, hogy kielégítse és növelje a zsidó nép nemzeti és faji önértékét, hogy az ország régi nagyságát és ősi dicsőségét helyre állítsa; hanem azt is, hogy a Dávid és Salamon királyi székét elfoglalja s kormánypálcájának hatalmával igazza le mindazokat, akik a feledhetetlen ősi nemzeti nagyságnak útjában állanak. De Jézus eme hiú várakozásokkal és reménykedésekkel szemben nyíltan megmondotta: „Az én országom nem e világból való.“ Mire a várakozásában csalódott tömeg rámondotta: „Méltó a halálra, feszítsd meg, feszítsd meg őtet!“

Mintha ez előjártéka lett volna a későbbben bekövetkezett eseményeknek. Az a gyűlölet, mely a Mestert keresztfára juttatta, tovább élt az utódokban s még nagyobb erővel ontotta ki mérgét az apostolokkal szemben, akik a nemzeti hiúságnak való kedvezés helyett azt mondták, hogy inkább engedelmeskednek az Istennek, mint az embereknek. Amikor azután a római uralom szét-

szórta a „választott népet“ s üldözökből üldözöttek lettek: akkor Róma új igényeket támasztott a feltörekvő kereszténységgel szemben. Azt várta, hogy az önkény szolgálatába álljon, s a császári hatalom emelkedéséhez lépcsőül szolgáljon. Amikor az Istennek eljegyzett hitvédőket és hitvallókat nem sikerült hiábavaló földi érdekek szolgálatába állítani: akkor következtek a nérói kegyetlenkedések és a cirkuszi kínzások.

De fordult az idő kereke. Az elnyomott és üldözött kereszténység fölülkerekedett. Hatalomhoz és befolyáshoz jutott. Hatalmát és befolyását olyan ügy szolgálatába állította, amely távol volt Jézus lelki világától. A gyertyát véka alá rejtegette. A láthatatlant láthatóvá, a szellemet érzékivé, istenországát megfoghatóvá igyekezett tenni s a végtelenséget gyarló emberi korlátok közé akarta zárni. Azt hitte, hogy a betű erejével megölheti a lelket, s földi célokért, emberi érdekek szolgálatával megsemmisítheti Isten kijelentését. Mintha a nap tündöklő és életadó világosságát, apró kis gyertyafényekkel akarta volna helyettesíteni. Ez az alantas érdek hozta létre azokat a zsinatokat, amelyek a kereszténység egyetemes jellegét felekezeti korlátok közé zárták. Jézusnak az egyetemes emberszeretet magaslatain járó örökszép eszméit a dogmák sirjába temették s az engesztelhetetlen gyűlölet forrásává tették. Istennek „lélekben és igazságban való“ imáadását az üres szertartások külső csillogásával homályosították el. A lélek szabadságát földi tekintélyekkel s pápai rendeletekkel fojtották meg. Jézus mindezekre ismét csak azt mondotta volna: „Az én országom nem e világból való“. Mégis a külső hatalmi eszközökkel felépült egyház magát „egyedül üdvözítőnek“ hirdette, amely papjai és szertartásai útján oldhat és költözhet. Kiüresítheti a poklot s benépesítheti a mennyországot. Isten erejét és hatalmát önmagának foglalta le. Maga a kereszténység igen sokat tételezett fel magáról.

Ezt a szélsőséges irányt a reformáció kereszténysége az által akarta ellensúlyozni, hogy a másik szélsőségbe ment. Hogy az Isten abszolút uralmát helyreállítsa, az embert fosztotta meg minden jóra való képességtől és készségtől. A Pál apostol teológiájának minden következményét levonva, az embert bűnben született teremtménynek fogta fel, akinek sem akarata, sem képessége nincsen a jóra. Még mielőtt jót vagy rosszat cselekedhetnék, bűnben születik s örök kárhozatra van ítélve. A maga megmentésére semmit sem tehet. Egyedül és kizárólag az Isten „ingyen kegyel-

mére“ van utalva, amely a kárhozatra méltók közül némelyeket „kiválaszt“ az üdvösségre, másokat ott hagy a kárhozatban. Ezen isteni rendeléssel szemben az ember olyan tehetetlen, mint a sár a fazekas kezében, aki tetszése szerint gyur belőle durva cserépedényt vagy díszes virágvázát. Sőt egyes tulzók addig mentek, hogy az emberi cselekedeteket nem csupán feleslegeseknek, hanem még károsoknak is tartották az üdvösség megszerzésében. Így az ember minden lelki és erkölcsi tulajdonságától megfosztva, üres bábbá lett, kit a hatalmas Isten, anélkül, hogy maga valamit tehetne a saját érdekében, a pokol kárhozatába dob vagy a mennyország üdvösségébe emel. Itt egyedül a Jézusban való hit az a varázserő, amely megszerezheti az ember számára az Isten kegyelmét, amelytől függ üdvössége vagy kárhozata.

Emez irányzatok mellett, melyek tul sokat várnak a kereszténységtől, vannak olyanok is, amelyek igen *kevésre becsülik*, s ezért *igen keveset várnak* tőle.

A kereszténység kebelében élő ember, amikor észrevette, hogy egyfelől a külső tekintély hatalmával nyomják el Istenadta erőit és tehetségeit, másfelől pedig azok létezését egyenesen tagadják: akkor új utakat keresett a maga boldogítására. A mennyország helyett a földre irányozta tekintetét s üdvössége helyett földi jóllétének a munkálását tűzte ki célul. A vallás helyett, amelytől olyan sokat várt, amennyit nem tudott megvalósítani, a *tudományban* kereste lelki megnyugvását. Különösen a természettudományokban talált kutató lelke olyan felfedezéseket és ismereteket, amelyek egyidőre nem csak kielégítették, hanem még elbizakodottá is tették. Új világnézet keletkezett. Nem a nap forog a föld körül, hanem megfordítva. Nem hat nap alatt teremtette Isten a világot, hanem évezredek hosszú során jött létre az evolúció örök törvénye alapján. A föld nem a világ központja, hanem egy kis kihűlt csillag a világ végtelen rendszerében. A világon minden a legpontosabb törvényszerűségnek engedelmeskedik, amely alól kivétel nincsen. A természeti csodák az emberi képzelődés szüleményei.

Az ilyen alapokon megizmosult tudomány nem számolt azzal, hogy a Biblia csupán a vallási és erkölcsi életnek a forrása, hanem tudományos igazságokat keresett benne. Amidőn ilyeneket nem talált, ellenben igen olyan állításokat, amelyek ellenkeztek újabb felfedezéseivel és megállapításaival: ellentétbe jött a könyv-

vek könyvével, mely a keresztény vallásnak is forrása. Ez az eljövendőt kihatott az egész keresztény vallásra úgy, hogy tudomány és kereszténység összeférhetetlennek látszott; mivel hibásan értelmezték mind a tudomány hivatását, mind a kereszténység lényegét. Sőt voltak olyan szélsőséges, tudományosnak mondott irányzatok, amelyek a kereszténységgel együtt magát a vallást is kiakarták törölni az emberiség szótárából; mert azt hitték, hogy kizárólag az anyag alapján megoldhatják a világ minden problémáját. Így keletkezett egy áldatlan küzdelem, amelyben a tudomány, ahelyett, hogy igazi hivatását szolgálta volna, a keresztény vallás templomait ostromolta.

Ugyanebből a talajból hajtott ki az az úgynevezett *szociális* mozgalom, amely a lélek minden magasabbrendű kérdését az anyagi és gazdasági élet rendezésével akarja megoldani. Ez az irányzat azt tartja, hogy a világ bajainak, az emberi szenvedéseknek, a társadalmi egyenlőtlenségeknek egyetlen forrása az anyagi javaknak hibás eloszlása. Ebből származik az irigység, az elégedetlenség és sok más erkölcsi fogyatkozás. Mindezekhez a keresztény vallásnak semmi köze. Egy helyesebb gazdasági rend beállításával az erkölcsi hibák egy csapásra meg fognak szünni; mert az erkölcs független a vallástól, sőt a keresztény vallás a maga dogmatizmusával inkább a viszály és egyenetlenség magvait hinti el.

Ez a társadalmi mozgalom hozta létre legújabban az orosz szovjet-rendszert, amely már nyílt harcot hirdetett és kezdett a keresztény vallás ellen, mint amelyben nagy akadályát látja céljai elérésének.

Ha tehát ide fejlődtek a dolgok és események; ha az igazi kereszténység nem töltheti be a dogmatizmus tulzott igényeit, nem szolgálhatja az egyház hatalmi tulkapásait és külső tekintélyen alapuló uralmi törekvéseit; ha a bűnei miatt kárhozatra méltó embert akarata ellenére nem szabadíthatja meg a pokol gyötrelmeitől; ha politikai célok szolgálatára nem alkalmas; ha a gazdasági rend megváltoztatását hivatásának nem tekinti s a kommunista terrornak magát eszközül odaadni nem akarja; ha sem a tudományos, sem a társadalmi materiálistussal szövetséget nem köt s a nemzeti vallás szűk keretei közé visszaesni nem hajlandó: akkor van-e létjogosultsága? Vajjon nem kell-e letűnnie a világ szinpadáról? Vajjon nem alaposak-e az ellene oly gyakran hangoztatott kifogások? Vajjon a jövő nem azoknak ad-e igazat,

akik dicstelen kimulását jósolják? Vagy, ha van még hivatása, akkor az miben áll, hogyan töltheti be? Milyen úton kell haladnia, hogy eszményi céljait megvalósíthassa? Olyan kérdések ezek, amelyeknek mindenkit gondolkozóba kell ejteniök, akik az említett kifogások mellett is a kereszténység jövőjében még biznak, sőt azt a csalódott emberiség szebb jövőjét előkészítő útnak szeretik tekinteni.

Hogy a kereszténység jövő hivatásáról beszélhessünk, mindenekelőtt lényegével és céljával kell tisztában lennünk. Nem célunk ezúttal e kérdéssel foglalkozó tudományos könyvek és rendszerek ismertetése. Röviden csak azt akarjuk megemlíteni, hogy aki e kérdésben tisztán akar látni, annak vissza kell mennie az eredeti kúforráshoz: Jézushoz. Mert, aki akár a Pál apostol teológiáján, akár a későbbben keletkezett evangéliumi vagy egyházi iratokon keresztül vizsgálja a kérdést, az úgy jár, mint, aki ferdén mutató tükörbe tekint, vagy homályos szemüvegen keresztül nézi ezt az Isten-áldott napjától megvilágított szép természetet. Vissza egyenesen Jézushoz, ha a kereszténységnek eredeti tisztaságában csörgedező forrásából inni akarunk. Vissza a hegyi beszéd és a példázatok egyszerű, nemes és tiszta igazságaihoz! Meglehet, hogy ez által sok kiváló elme fennkölt gondolatait, sok jeles egyházi férfit nemes szándéku írásainak az idő és a történelem által kitermelt nagybecsű értékeit nélkülözni leszünk kénytelenek; de ezek helyett találunk olyan kincseket, melyeket a rozsda és a moly meg nem emészthet, amelyekről írva van, hogy „lélek és élet”. Megtaláljuk azt a mustármagot, melyből a kereszténység előfája kihajtott s azt a kovászt, mely istenországát előkészíti.

Ez a kovász mindenekelőtt az emeri lelket akarja boldogítani azáltal, hogy benne fölébreszti a legnemesebb érzelmeket és indulatokat. Boldog az a lélek, mely fogyatékoságának a tudatában jobbra lenni törekszik, amely gyarlóságai fölött keseregni tud, amelyik szelid, irgalmas, tiszta, békességre igyekszik, az igazságért szenvedni tud. Az ilyen lélek tiszteli a törvényt, annak egyetlen betűjét sem szegi meg, sőt annál többet teszen, mert nem a büntetéstől való félelem irányítja erkölcsi világát, hanem az a szeretet, amely addig nem járul az élő Isten színe elébe, amíg felebarátjának valami panasza van ellene. Ez a lélek belső sugallatától vezéreltetve imádkozik, a szükölködőkön segít, a testi vágyakon uralkodik, nem a földre, hanem a mennybe irányítja tekintetét, a

jövő miatt nem aggodalmaskodik, mert tudja, hogy a mennyei Atya minden gyermekére gondot visel, nem képmutató, hanem őszinte és igaz, mint a jó fa jó gyümölcsökben, ő is nemes cselekedetekben teszen bizonytságot önmagáról.

Ime ez az a „kőszikla“, amelyen Jézus felépíteni kívánta az ő országát, melyet Istenországának nevezett. Ez az ország az Isten akarata szerint élő és munkálkodó emberek lelki egyesülete a földön. Minden ember tagja és polgára lehet, aki törvényeit megtartja. Belőle csak önmaga zárhatja ki magát bünei által. Ez az ország lassankint növekedik, mint az elvetelt mustármag, javítja a világot, mint a kovász a tésztát. Akik megismerik áldásait, azok előtt olyan becses lesz, mint a mezőben elrejtett kincs, amelyért minden áldozatra készek. Akadályai és ellenségei a különféle bűnök, mint a tiszta buza növekedésének a konkoly és a tövis. A mi hivatásunk az, hogy ez akadályokat megszüntetve, eleget tegyünk a Mester felhívásának: „Keressétek először Istennek országát, és az ő igazságát!“ Tehát jól jegyezzük meg, hogy keresnünk kell. Magától nem jön el. Nem mondhatjuk, hogy itt vagy amott van, mert az „mi bennünk“ van. Isten megadta az embernek a lehetőséget az ország keresésére, Jézus pedig megmutatta a hozzá vezető utakat.

Ezekről az útról nem volna szabad soha letérnünk. Ha keresztyén egyházat alapítunk, benne szertartásokat végzünk, vagy elébe törvényeket irunk, ha keresztyén teológiát irunk s hitrendszereket dolgozunk ki, ha keresztyén társadalmi egyesületeket szervezünk, ha iskolákat létesítünk s bennük ifjakat nevelünk, mindenütt ugyanaz a cél: az Istenországa építése. Ha ez eszményi céltől eltávozunk és önző pártcélok szolgálatába állunk, akkor irhatjuk föl a keresztyén címet lobogónkra, de még sem vagyunk keresztyének. Bármilyen országban éljünk, bármilyen fajhoz tartozunk, bármilyen nyelven beszéljünk és bármilyen földi egyházhoz tartozunk: ha fel tudunk emelkedni a keresztyénység eszményi magaslatára, a közös cél tudata egy szent, lelki közösségben egyesít s a testvériség áldott érzését táplálja bennünk.

Ezeken az úton haladva, nem várjuk azt a keresztyénstől, hogy olyan irányzatokkal szövetkezzék, amelyek lényegével ellenkeznek, hogy olyan törekvéseket támogasson, amelyek hivatása betöltésében akadályozzák, hogy önmagáról megfeledkezve, idegen istenek szolgálatába álljon. Viszont lekicsinyelni sem tud-

juk munkáját, mert látjuk, hogy a világ legelsőrangú értékének: az emberi lélek jobbitásának a dicső feladatát vállalta, ahol évezredek buzgó vetése után következhetik be az aratás. Hogy ez mikor jön el, azt emberi szem be nem láthatja. De erős hittel és Istenben bizó reménységgel kell várunk és munkálnunk azon, hogy a szavak kereszténysége helyett jöjjön a tettek keresztényisége, a látszat kereszténység helyett a lényeg kereszténysége, a szertartások kereszténysége helyett a hit kereszténysége, a gyűlölet kereszténysége helyett a szeretet kereszténysége, az elmélet kereszténysége helyett a gyakorlat kereszténysége, amikor nem az lesz a cél, hogy minél többet tudjunk a keresztény vallásról, hanem az, hogy minél keresztényibb életet éljünk. Bármilyen sokat tett ilyen irányban a kereszténység a múltban, de még sok és nagy feladatok várnak reá a jövőben.

Ez az a pont, amelyben az unitarizmus és a kereszténység jövője egyesülnek és egy úton akarnak haladni. Mert az unitarizmus célja éppen az, hogy a kereszténységet megszabadítsa azoktól az idői járulékoktól, amelyeket a különböző korok fűztek hozzá s amelyek által kiforgatták eredeti jellegéből. Az unitarizmus a zsinatok, a dogmák kereszténységén túl keresi a jézusi kereszténységet. Az emberi bölcsélet és okoskodás által alkotott gazdag rendszerek és tudományos fejtegetések mögött igyekszik megtalálni az evangéliumi kereszténységet. A világi érdekek és hiu törekvések által megzavart kereszténységet igyekszik minden zavaró elemről megtisztítani, hogy eljusson ahhoz a tiszta forráshoz, amelyből az élet vize fakad. Mi úgy gondolkozunk, hogy azok a sok száz éves lerakódások, amelyek a kereszténység igazi lényegét eltemették, csak ideiglenesen állíthatják meg annak éltető és termékenyítő munkáját. Előbb-utóbb el kell jönnie a feltámadás napjának, amikor az igazság lelke kiemelkedik régi sirjából, hogy tudtára adja a világnak életét s megmutassa áldásos erejét. Azért hadd legyen sötét borulat bár körülöttünk, hadd borítsa nehéz kő az eltemetett igazságot; de a felhő előbb-utóbb eloszlik s a hit ereje útat nyit az eltemetett igazságnak. A jövőendő azoké, akik a külső felszín alatt a lelket és a lényegét keresik s annak szolgálatába állanak, mert igaz Jézus mondása: „Az ég és a föld elmulnak, de az én beszédeim soha el nem mulnak.“

Vári Albert.

A kereszténység megvalósításának egy napjainkban feltűnő módszere.

Nem régen különböző emberekkel találkoztam s csodálatosképen az egyházak jövőjéről esett szó. Az egyik általánosságban tette fel a kérdést. A másik elmondta, hogy Bécsben az iskolákban megkérdezték a gyermekeket vallásos meggyőződésük felől s a válasz valami olyan lett volna, amely minden konfessiot kizár. Ugyanettől az embertől hallottam, hogy Németország rendezni akarja valahogyan a hitfelekezetek dolgát. Ismét egy másik híradás avval lepett meg, hogy a közelebről lefolyt müncheni értekezleten résztvevő államférfiak egyike tagja egy olyan mozgalomnak, amely a kereszténység eszményeit gyakorlati úton kívánja megvalósítani s ennek tulajdonítható a közelben lefolyt politikai események békés úton való megoldása.

Mindezeknek a kérdéseknek egyszerre való feltűnése valami olyan benyomást tett reám, hogy amint Pál apostol mondja: a teremtett világ sóvárogva várja Isten fiának megjelenését (Róm. 8, 19). Mert tudjuk, hogy az egész teremtett világ egyetlenben fohászodik és nyög mindidáig.

Ugy látszik így volt ez mindig s van most is. Amióta elhangzott Jézus ajakán Istenországa eljövételének nagyszerű ígérete, azóta szüntelenül várják az emberek sőt dolgoznak is érte a maguk módja szerint. Vannak korszakok, amikor ezeknek a vágyakozásoknak hullámai fokozott mértékben öntik el az emberiséget, máskor csak csendesen mozognak az egyesek lelkében sokszor elszigetelten. Az egyéni lélek kielégületlenségéből fakadnak fel a források, amelyek táplálják a vágyakozást, hogy valóban legyünk Jézusnak igazi tanítványai, Istennek fiai és munkatársai, valódi keresztények, akik betöltik az evangéliumot. Az elégedetlenség legtöbbször abból fakad, hogy a kereszténység fenntartására, megvalósítására hivatott intézmények és az ezeknél gyakorolt eljárások, megszokottabbá válnak, sokszor üresen hagyják a betel-